

et juxta formam Trident.; vel an spe facilius dispensationem obtinendi; demum an sit consummatum; si mala fide, saltem unius partis, seu cum scientia impedimenti —: quae nunc moderare ad normam decreti n. 812 relati.

7. [„Copula incestuosa habita inter sponso ante dispensationis executionem sive ante sive post ejus impetrationem, sive intentione facilius dispensationem obtinendi, sive etiam seclusa tali intentione, et sive copula publice nota sit, sive etiam occulta. Si haec reticeantur, subreptitias esse, et nullibi ac nullo modo valere dispensationes super quibuscunque gradibus prohibitis consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis et legalis necnon et publicae honestatis declaravit S. Congr. S. Officii fer. IV. 1. (8.?) Aug. 1866. — In petenda vero dispensatione super impedimento affinitatis primi vel secundi gradus lineae collateralis, si impedimentum nendum ex matrimonio cum defuncto conjugis oratoris vel oratricis, sed etiam ex copula antematrimoniali seu fornicaria cum eodem defuncto ante initum cum ipso matrimonium patrata oriatur, necesse non est, ut mentio fiat hujusmodi illicitae copulae, quemadmodum patet ex responso Sacrae Poenitentiariae diei 20. Martii 1842, probante s. m. Gregorio XVI. ad Episcopum Namurcensem, quod generale esse, idem tribunal literis diei 10. Decembris 1874 edixit.“] — Haec tamen, quae hoc n. 7 dicuntur, per decretum Leonis XIII. 25. Junii 1885 abolita sunt, ita ut in posterum dispensatio non reddatur nulla, etsi copula incestuosa vel prava intentio, ex qua perpetrata sit, reticeatur.

Adde 8.: „Tandem exponi debet, si quid ex clausulis, quae in instrumento dispensationis apponi solent, verificari vel impleri non posse praevidetur, ut pro gratia tales clausulae omittantur: alias enim instrumentum facile vi sua destituetur.“

809 Explicatio quaedam ad n. IV.

Aliqua sub IV. notatis penitus declarari debent. Datur quidem universalis norma tum pro dispensationibus publicis, tum pro occultis.

Ad n. 1 et 2. Ea, ut patet, pro solis iis literis supplicibus circa dispensationem, quae in foro externo dantur, valent: pro foro interno ad Poenitentiarium confessarius in literis suis ficto nomine utitur.

Ad 3. In cognatione spirituali radix non necessario declaranda est, i. e. sive orta sit ex sacramento baptismi, sive ex confirmatione: vide von Schulte op. cit. p. 367. In affinitate *illegitima occulta* perinde est, utrum sit linea recta an transversalis, ita ut error hac in re in literis supplicibus commissus dispensandi facultatem vi sua non destituat; vide von Schulte ib., Knopp l. c. p. 478.

Ad 4. Si gradus mixtus tamquam simplex gradus expressus est, idque secundum remotiorem distantiam, suppressa propinquiore: dispensatio *irrita fit*, quando gradus propinquior suppressus est *gradus primus*¹; aliter irrita non fit, attamen *illicite* executioni datur, quando agitur de dispensatione in foro externo. (Cf. Knopp p. 476.) — Ben. XIV. Brev. „*Etsi matrimonialis*“ anno 1755.

Imo Scavini addit, in gradu inaequali seu mixto exprimendum etiam esse sexum illius, qui in gradu propinquiore cognatus sit, siquidem diffici-

¹ Declaratio primi gradus propinquitatis, non solum si est mixtus cum secundo, sed si cum quocunque mixtus est, ad valorem pertinet, ut habetur ex Bulla S. Pii V., cujus meminit Ben. XIV. in „*Quaest. canon.*“ q. 183 n. 12.

lius dispensatur, ut nepos ducat amitam, quam ut avunculus ducat neptem: quod Del Vecchio t. II. n. 1010 not. 1 saltem „consultissimum“ dicit.

Sin errore *gradus* propinquior loco remotioris expressus esset, modo *natura* impedimenti (et *linea*) recte notata sint, dispensatio valet ex axioma: „Minus continetur in majori.“ At si *natura* impedimenti falso narratur, etsi difficiliorem reddat dispensationem, quam si secundum rei veritatem exposita esset, tamen dispensatio nulla est.

Ad 5. Valde essenziale est, *omnia impedimenta* exponi. Hoc ita est verum, ut, si in Dataria aliquod impedimentum aut aliqua circumstantia, utpote occulta, suppressa est, in literis ad Poenitentiarium dirigendis non tantum illa res suppressa declarari debeat, sed simul totum impedimentum apud Datarium antea expositum, nisi forte sint res omnino disparatae, quae dispensationem nullo modo difficiliorem aut cum majore gravamine conjunctam reddant. Exponi igitur debet, a Dataria hanc vel illam dispensationem esse obtentam, aut literas ad eam esse directas, prout res se habet: caveri tamen debet secreti proditio, aut si sigilli sacramentalis laedendi periculum fuerit, solum cum licentia poenitentis procedendum est.

Ad 6. Circumstantiae illae aggravantes, sc.: a) neglectio legum Eccl⁸¹⁰esiae de bannis vel clandestinitate, b) mala fides seu scientia impedimenti in ipso matrimonio contrahendo, [c) consummatio matrimonii post cognitum ejus nullitatem et d) prava intentio sic extorquendi dispensationem seu facilius obtinendi — de his cf. n. 812] necessario exprimendae sunt, idque pro valore dispensationis, saltem si ab utroque (putativo) conjugis ita peccatum est. Si enim alteruter bona fide egit, in ejus favorem dispensatio obtenta videtur pro valida sustinenda esse, sed quum primum cognoscitur, alterum mala fide egisse vel in enumeratis circumstantiis peccasse, delegatus jam licite procedere nequit ad dandam dispensationem, sed iterato recursum ad S. tribunal Poenitentiariae opus est.

Videlicet culpam ab alterutro tantum commissam *valori* matrimonii non obstare, concludo ex auctoritate Ben. XIV., quum in casibus sub ejus auspiciis discussis et editis cas. II. mens. Sept. 1740 de certa aliqua ejusmodi circumstantia dicatur, „hoc tamen intelligendum puto, quando ea intentio (facilius extorquendi dispensationem) reciproca fuit, quum aequum non sit, ut unius delictum alteri noceat“. — Aliud tamen esse de impedimento criminis, supra, quando de illo impedimento sermo erat, notatum est.

Ad 7. De incestuosa copula, quae antea declaranda erat, et propter quam non ⁸¹¹declaratam dispensationes ante d. 25. Junii 1885 datae etiamnunc invalidae esse possunt, haec noto (intelligitur incestus *lato* sensu, sive consanguinitas, sive affinitas, sive honestas publica, sive spiritualis vel legalis cognatio existit):

1) Declaranda illa circumstantia non erat, si post dispensationem oratoribus *applicatam* copula perpetrabatur aut iterabatur: v. Scavini III. n. 925 et 926.

2) Quando incestus declaratus quidem erat, sed ante dispensationem *applicatam iterabatur*, nova seu iterata declaratio solum exigebatur, si dispensatio fiebat in forma pauperum, vel ad ejus analogiam.

3) Sed ne tum quidem exigenda erat, nisi sponsi incestum iteraverant, postquam ex mandato delegati separatio pro certo aliquo tempore iis indicta fuerat, ut, eo elapso, dispensationem reciperent. Ita omnino clare Pyrrhus Corradus „*Praxis dispensationum Apostol.*“ l. 1 c. 5 n. 36.

4) Declaranda omnino erat praeter incestum, quando ipse incestus ejusve fama pro causa dispensationis allegabatur, etiam prava intentio, quoties sponsi hac mente copulam habuerant, ut facilius obtinerent dispensationem; idque *sub poena nullitatis*, si ambo hac prava intentione egerant. — Ad quae omnia *non amplius est obligatio*.

⁸¹² Omissa igitur quaestione de dispensationibus antea datis earumque necessariis conditionibus, nunc, i. e. ex die 25. Junii 1885, omnia componenda sunt secundum literas Leonis XIII., quibus post relatum decretum S. Officii d. d. 1. Aug. 1866 et responsum S. Poenitentiariae d. d. 20 Julii 1869 S. Pontifex ita prosequitur: „Verum quum plurimi sacrorum antistites sive seorsum singuli, sive conjunctim S. Sedi retulerint, maxima ea de causa oriri incommoda, quum ad matrimonialium dispensationum executionem proceditur, et hisce praesertim miseris temporibus in fidelium perniciem non raro vergere quod in eorum salutem sapienter inductum fuerat, Sanctissimus D. N. D. Leo divina providentia Papa XIII. eorum postulationibus permotus, re diu ac mature perpensa, et suffragio adhaerens Eminentissimorum S. R. E. Cardinalium in universa christiana republica una mecum inquisitorum generalium, hasce literas omnibus locorum Ordinariis dandas jussit, quibus eis notum fieret, decretum superius relatum S. romanae et universalis Inquisitionis et S. Poenitentiariae, et quidquid in eundem sensum alias declaratum, statutum aut stylo Curiae inductum fuerit, a se revocari, abrogari nulliusque roboris imposterum fore decerni; simulque statui et declarari, dispensationes matrimoniales posthac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel consilium et intentio per eam facilius dispensationem impetrandi reticita fuerint, validas futuras: contrariis quibuscunque etiam speciali mentione dignis minime obstantibus.“

Ex dictis sequuntur pro praxi notanda:

- ⁸¹³ 1. Si impedimento publico adjungitur impedimentum occultum aut circumstantia necessario exprimenda occulta: publicum impedimentum in Dataria, aut secundum normam Datariae, exponi debet; occulta vero deferuntur ad Poenitentiarium suppressis nominibus, at mentione facta publici impedimenti ejusque dispensationis vel petitionis apud Datariam factae.
2. Si carnalis copula, quae exprimi debeat, pluries commissa est, sufficit, ut factum narretur; numerum peccatorum non oportet exprimi.
3. Si quis fornicaria copula contraxit cum sponsa affinitatem, post dispensationem autem acceptam iterum cum eadem sponsae consanguinea peccat, probabiliter non indiget nova dispensatione: S. Alph. n. 1140 cum Garcia, Gury II. n. 871 ex quadam declar. S. C. C.; indigeat autem dispensatione in ordine ad debitum conjugale, si post contractum matrimonium peccatum iteret; contrahit enim illo peccato iterum affinitatem cum sua uxore, quae sublata erat non ad liberius peccandum, sed ad finem matrimonii contrahendi.
4. Qui, dispensatus ab affinitate illegitima, cum *alia* consanguinea sponsae peccat, *nova* dispensatione indiget, quia novam affinitatem contraxit. Imo semper id addi debet, quando affinitas ex copula cum pluribus sponsae consanguineis existit, utpote quod *multiplicem affinitatem* creaverit¹.
5. Si quis post acceptam dispensationem secundam dispensationem petere debet, primae dispensationis mentio facienda est, si secundum impedimentum connexionem cum priore habet vel ex simili crimine oritur: quia

¹ Alia autem causa existere potest, in qua perperam dixeris esse *duplicem* affinitatem, quae declarari debeat. Videlicet si vir, defuncta uxore, quacum ante matrimonium peccaverat, ejus sororem vult ducere, illi affinis quidem factus est tum ante suum matrimonium illegitima affinitate, tum legitima ex matrimonio. Sed *sola posterior*, in quam prior affinitas transiit, declaranda est. Ita expresse declaravit S. Poenitentiaria 20. Martii 1842, approbante Gregorio XVI., ad Ep. Namurcensem, item 10. Dec. 1874, ut habes supra n. 808.

duo haec impedimenta in uno homine concurrere, habetur pro *circumstantia aggravante*, quae aut difficiliorem reddit dispensationem, aut graviolem poenam imponendam inducit.

Appendix. Exhibiturus sum exemplum literarum, quibus dispensatio petatur, quo melius perspiciatur ratio, qua impedimentum atque causae dispensationis exponi debeant.

I. Pro publico impedimento: in ejus dispensatione, quae *per Ordinarium* fieri consuevit, sufficit proponere formam literarum, quae ad Ordinarium scribi debeant. Sane ad Ordinarium vernaculâ linguâ scribere licet, praestat tamen latinâ linguâ id facere.

Reverendissime Domine! Celsissime Praesul!

Maria N. ex oppido N. (hujus) dioecesis orta (vel oppidi N. etc. incola) cum Tullio N. ex oppido . . . dioecesis . . . matrimonium inire cupit. Quoniam vero dictae Mariae mater defuncta Tullii soror erat ac proinde impedimentum secundi gradus consanguinitatis attingentis primum inter eos existit, se sine dispensatione matrimonium inire non posse, probe sciunt.

Sperant autem, hanc dispensationis gratiam se obtenturos, quia Mariae pater, quum fortunae excidium passus sit, filiam dotare plane nequit; quo factum est, ut ipsa jam 25 annos nata¹ hucusque coelebs manere coacta sit; Tullius autem, etsi possessionem vix habet, tamen ex salario officii sui satis commode vivens, eam sine dote in uxorem recipere paratus est. Quod eo magis optandum videtur esse, quia ipse etiam Tullius, viduus et pater quatuor liberorum, qui educatione adhuc egent, sponsam suae conditionis difficulter inventurus est.

Supradicti igitur oratores rogant per me, ut Reverendissimus Episcopus dispensationem concedere, aut, si opus sit, Româ implorare dignetur. Quod si posterior via ineunda sit, videntur sane sub forma pauperum dispensationem sperare posse, quum non solum Maria pauper et miserabilis existat, sed etiam Tullii bona, quae possidet, tantummodo ad valorem 4000 M. ascendunt, ex annuo autem salario 3000 M. pro viri et familiae conditione superfluum aliquid reponi vix possibile sit.

Reverendissimae Dominationis Vestrae
servus humillimus
N. N.

Quodsi tandem ejusmodi dispensationis petitio Romam dirigitur, directionem habes supra n. 806.

II. Pro impedimento occulto propono exemplum literarum, quae dirigantur ad Poenitentiarium: quodsi ad Ordinariatum dirigantur, tenor idem manet, sola directio (Adresse) et allocutio diversa est.

Eminentissime Princeps!
Reverendissime Domine!

Titus post sponsalia cum Titia inita, vesana libidine victus, cum sponsae suae matre peccavit, atque ideo prohibetur, quominus promissum matri-

¹ Imo in petenda dispensatione fori externi servetur mos apud Datariam vigens, ut utriusque sponsorum aetas semper notetur, sive aetas superadulta existit et pro causa dispensandi allegatur sive non, i. e. dicatur: „natus die *tali* anno *tali*“.

monium inire valeat. Quod nisi revera ineat, apud sponsam speciem injustitiae committet, eo quod aliam justam causam solvendi sponsalia non habeat, aut diffamationem incurret; imo timendum est, ne rumores atque scandala apud alios etiam oriantur. Quare suppliciter rogat Titus Eminentiam Vestram, ut dispensationem in contracta affinitate benigne concedere dignetur. Eminentia Vestra dirigat, quaeso, literas ad me infra scriptum confessarium,

Eminentiae Vestrae
humillimum servum

N. N.

Münster, Domplatz (seu via X). N. n.
Westfalen (Prussia).

NB. regnum, quo dirigi debent literae, italico suo nomine, quantum fieri possit, scribatur; reliqua autem, i. e. oppidum, provincia, nomine suo, quo in patria vocantur.

816 III. Pro matrimonio jam contracto: Titus et Titia in tertio gradu consanguinei, sprete quidem lege Ecclesiae, neque impedimenti ignari, civiliter contrahere matrimonium atque consummare ausi sunt. Nihilominus pro veris conjugibus communiter habentur, eo quod lex clandestinitatis hinc non viget, neque consanguinitas ista, utpote ex crimine orta, ad externorum notitiam pervenit. Nunc autem facti poenitens Titia conscientiae stimulis agitata remedium implorat. In summis enim angustiis versatur, quia separari sine scandalo nequit, nec vir lubens eam dimittet, imo si ipsa recederet, per civilem potestatem, ut rediret, coacturus esset: atque etiam proles jam concepta, nisi matrimonium sanetur, tum illegitimitatis notam passura est, tum periculum pravae educationis subitura. Quare Titia misericordiam implorat, qua Eminentia Vestra eam ab impedimento illo consanguinitatis, prolem ab illegitimitate dispense, atque, ut omissis aliis Ecclesiae legibus domi privatim consensum liceat renovari. — Directio lit. ut in II.

817 IV. Exemplum literarum, quibus petitur sanatio dispensationis propter defectum invalidae aut dubiae.

Publius et Anna a secundo gradu consanguinitatis dispensationem obtinuerunt et ceteroqui servatis legibus Ecclesiae matrimonium inierunt. Nunc autem detectum est, eorum consanguinitatem revera attingere etiam gradum primum. Postquam edocti sunt de matrimonii nullitate, fateri quidem debent, se concupiscentia victos etiamtum a consortio conjugali non abstinuisse¹: quum autem sine scandalo et proles conceptae damno separatio fieri non possit, supplices implorant ab Eminentia Vestra sanationem dispensationis prius obtentae, ut tuta conscientia in matrimonio possint persistere.

NB. In literis sanatoriis consuevit breviter dici „perinde valere“; quod igitur sic intellige, ut dispensatio nunc valide dari seu dispensatio data nunc sanari possit perinde, ac si defectus ille enarratus commissus non esset. Haec autem sanatio etiam in forma commissoria concedi solet, ita ut commissarii (confessarii) sit, eam poenitentibus applicare, sicut ipsam primam dispensationem, secundum modum, quem supra explicaturus sum: quo facto, per consensum renovatum tandem matrimonium ex invalido validum, ex dubio certum evadit.

¹ Hoc tamen nunc omitti potest secundum n. 812.

§ 4.

De concessione dispensationis.

I. Dispensatio a S. Sede conceditur aut „in forma gratiosa“, aut 818 „in forma commissoria“, i. e. aut S. Pontifex tribunalve Romanum per se ipsum dispensationem elargitur, aut alteri, sc. Episcopo vel confessario, committit, ut dispensationem largiantur. Quod ultimum communiter fit; primum fieri consuevit in causa Principum et similium.

Discrimen illud aliquando omnino observandum est. Nam ad valorem dispensationis atque subsequentis matrimonii exigitur, ut, quae in literis supplicibus dicta fuerint, vera sint saltem tempore, quo dispensatio ipsa datur (cf. Scavini III. n. 930, Pyrrh. Corradus op. c. l. 7 cap. 6 n. 24: „et sufficit, causam ipsam verificari tempore executionis literarum, licet tempore impetrationis illarum [in forma commissoria] non esset vera“).

II. Si igitur ipse S. Pontifex ejusve tribunal dispensavit, seu, quod idem est, si dispensatio fit in forma gratiosa, impedimentum tollitur eo tempore, quo rescriptum subscribitur et sigillo munitum expeditur.

III. Per Datariam *mandatum dispensandi* ad Ordinarium alterutrius sponsorum dirigitur, qui, inquisitione de veritate rerum in literis supplicibus expositarum facta, mandatum tenetur exsequi: quapropter tunc dispensatio perficitur, seu impedimentum aufertur, quando Ordinarius hanc suam voluntatem declarat, seu quando instrumentum conscriptum signat et expedit (nisi forte dispensationem alteri, v. g. parochi, committere possit et committat). Idem, si *ad Poenitentiarium* in fori externi causis recurritur.

IV. S. Poenitentiarium in foro interno per confessarium dispensationem impertitur: quapropter tunc impedimentum aufertur, quando confessarius id poenitenti aliquo modo indicat seu pronuntiat. Videlicet convenit quidem, ut, confessione peracta (quae communiter requiritur) et absolute data, subjungat: „Et ego auctoritate mihi delegata dispenseo tecum in impedimento NN., quod contraxisti, et habilem te reddo ad matrimonium cum NN. ineundum, atque legitimam declaro prolem conceptam (sive natam) et concipiendam, in nomine Patris etc.“; attamen certa forma ex se praescripta non est, ideoque sufficit, ut cum intentione dispensandi vernaculâ linguâ confessarius poenitenti dicat, se facultate accepta ipsum dispensare.

Clausulas autem, quae notatu dignae sunt, hinc afferam:

I. In instrumento *publico*, sive a Dataria sive a Poenitentiarium datur, 819 hae pro diversis dispensandi causis praecipuae sunt clausulae, prout a die 28. Aug. 1885 apponi solent:

1. „Suprascriptos oratores a quibusvis sententiis, censuris et poenis ecclesiasticis tam a jure quam ab homine . . . latis . . . ad effectum infrascriptae gratiae dumtaxat consequendae, hujus rescripti tenore absolvens etc.“ — Haec clausula id solum efficit, ut nulla poena ecclesiastica, quam oratores fortasse incurrerint, valori dispensationis obstet. De reliquo censurae illae vel poenae in omni suo vigore persistunt. De pleniore absoluteione cf. clausulam 4.

2. „Proprio oratoris (oratrix, oratorum) Ordinario (vel Ordinario loci) facultatem concedit.“ Ita nunc literae Romae dirigi solent. Appellatione Ordinarium veniunt Episcopi, Administratores seu Vicarii Apostolici, Praelati seu Praefecti habentes jurisdictionem cum territorio separato, eorumque Officiales seu Vicarii in spiritualibus Generales, et sede vacante Vicarius Capitularis vel legitimus administrator: ergo loco Episcopi defuncti Vicarius Capitularis sufficit literas exsequi potest, et vice versa; de quo cf. supra n. 791.

3. „Praevia absolutione sive per se sive per aliam idoneam ecclesiasticam personam ab Eo ad hoc specialiter hac vice tantum specialiter deputandam a censuris etc.“ Quamquam igitur facultas dispensandi in impedimento matrimonii delegari per Ordinarium non potest, nisi ad normam supra n. 791 datam, facultas absolvendi a censuris potest alteri committi, sed specialiter pro singulis causis occurrentibus.

4. „(Praevia absolutione) . . . a censuris et poenis ecclesiasticis, si quas ob praemissa incurrerint, et ab incestus reatibus.“ Circa poenas igitur, quas propter incestum aliave crimina, quae causam vel ansam dederunt dispensationis petendae, plene et absolute relaxatio seu absolutio conceditur. Est autem etiam in casu, quando dioecesana lex incestum censuram aliave poenam punit, necessarium, ut Apostolica Sedes facultatem dispensandi concedat, si ad eandem Apostolicam Sedem recurri debebat pro dispensatione impedimenti matrimonii: nam si causa aliqua ad Sanctam Sedem refertur, illa causa tota ad eam trahitur, neque inferiori Superiori quidquam potestatis in ea causa remanet. — Absolutio autem haec sic dari potest, ut pro utroque foro, i. e. et externo, si necesse sit, et interno, valeat. Aliter, si S. Poenitentiarum pro solo interno foro facultatem concedit¹.

5. „Imposita eis pro modo culpa salutari poenitentia.“

Si crimen commissum in causa est, et a Pontifice seu ejus tribunali poena determinatur, haec necessario, ne invalida fiat dispensatio, imponi et accipi debet. — Si vero nulla determinata est, etiam sub poena nullitatis poenitens acceptare debet poenitentiam, quae imponitur, cum animo eam implendi; commissarius vero sub gravi tenetur imponere poenitentiam, at si negligit, dispensatio non corrumpitur: v. Scavini t. 4 n. 395.

6. „Si vera sint exposita.“ — Hinc pro dispensationibus in posterum concedendis sublata est dubitatio de valore dispensationis, si causa exposita vera quidem erat, sed informatio a dispensante contra praescriptum erat ommissa. Nunc enim a sola rei veritate dispensationis valor pendet, scilicet a veritate eorum, quae n. 807—814 supra explicata sunt.

7. „Dummodo super petita dispensatione recursus ad Apostolicam Datariam factus non sit.“ Hanc clausulam S. Poenitentiarum addit, quia vicario modo pro Dataria dispensationem concedit, neque eandem causam ad se trahere potest, quae jam delata est ad proprium Datariae tribunal.

8. „Aliudque eis non obstat canonicum impedimentum.“ Sive igitur aliud aliquod impedimentum dirimens, sive solummodo impediens subest, dispensatio non valet, quia omnia impedimenta declarari debent: cf. supra n. 809.

¹ Post decretum Leonis XIII., de quo n. 812, clausula non amplius locum habet, quae alias erat summi momenti, videlicet: „Recepto prius ab eis juramento, quod sub spe facilius assequendae dispensationis hujusmodi, incestum non commiserint.“ — Quod dicitur „sub spe“, intelligitur „ex ea intentione“; nam si haec aberat et solum aliqua spes habendi dispensationem suboriebatur, id indicandum non erat. — Quid juris fuerit, si unus tantum hanc pravam intentionem habebat, jam supra dictum est.

9. „Remoto, quatenus adsit, scandalo, praesertim per separationem tempore tibi bene viso, si fieri possit“. Quum non amplius absolute dicatur „ab invicem separe“, difficultas et dubium circa valorem dispensationis propter separationem non factam vel a sponsis violatam, evanuit; atque res committitur prudentiae Ordinarii.

10. „Dummodo ipsi pauperes et miserabiles existant.“ Si in forma ut pro pauperibus dispensatio postulata est, haec clausula consuevit addi. Qua conditione non verificata, non licet dispensare; at dispensatio valida est ex sententia S. Alphonsi hucusque practice tuta. Cfr. Homo Apost. tr. 18 n. 87, ibique resp. S. C. C. 9. Sept. 1679; quae nihilominus 18. Apr. 1863 respondit ad Quaesitum: „Dilata.“

II. Clausulae in instrumento pro foro interno apponi solent sequentes:

1. „Si ita sit“ sive „si preces veritate nitantur“. Quodsi ita dicitur, dispensationis valor, ut supra habes, pendet a sola objectiva veritate. Quapropter confessarius debet utique in veritatem rerum expositarum inquirere, at fides adhibenda est poenitenti, nisi forte aliunde certo scitur contrarium.

2. „Audita prius sacramentali confessione.“ Confessio ad valorem dispensationis necessaria est, at non requiritur valida absolutio, imo responsum S. Poenitentiarum (v. Scavini t. 3. n. 390) statuit, „dispensationem validam fore, etsi confessio sit nulla et sacrilega, et absque sacramentali absolutione concedi posse (dispensationem), si forte urgens aliqua necessitas id suadeat. (Quae necessitas saepe adest, si post auditam confessionem absolutio dari nequit: verum, quantum fieri potest, sacrilega matrimonii susceptio caveri debet.)

3. „Sublata occasione peccandi“, i. e. aut de facto, si occasio est voluntaria; aut ex animo, ita ut fiat occasio ex proxima remota. At observa, hanc clausulam esse confessarii monendi causa additam, non ut valorem irritum vel dubium reddat.

4. „Dummodo impedimentum sit occultum.“ — Si dicitur „omnino occultum“, id non verificatur, si per duos testes res probari potest, imo ne tum quidem videtur verificari, si, accedente aliquo indicio, praeter impedimenti auctores unus testis adsit in ejusmodi causa, in qua in iudicio unus admittatur: nam tum revera res probari potest in foro externo, quod autem sic probari potest, non censetur „omnino occultum“. — Si vero dicitur simpliciter „occultum“, cognitio, quam 4—5 personae, imo pro rerum circumstantiis 7—10 personae de re habent, non obstat, modo ne ex earum indole et ingenio praevideatur ulterior propositio. (Cf. Scavini t. 3 n. 930, S. Alph. l. 6 n. 1111, aliosque scriptores ibi allatos.) Quare necesse non est, ut pro absoluta norma ea sumatur, quam habes apud Knopp, Bangen, aliosque, „si ad summum 5 personae illud noverint“.

5. „Injuncta poenitentia gravi . . . salutari“. Cf., quae supra de simili clausula dicta sunt. — Haec poenitentia determinanda est non tantum ex criminis gravitate, sed etiam ex poenitentis conditione.

Quandoque dicitur „poenitentia gravi et longa“: quod intellige, ut imponatur saltem per annum v. g. semel in mense ad sacramenta accedere, vel semel quavis hebdomada jejungere, quavis hebdomada aliquoties rosarium recitare, quotidie Sacro assistere. — Si solummodo dicitur „gravi poenitentia“, sufficit, ut ejusmodi opera ad brevius tempus reducantur, maxime si poenitens antea jam convenientem poenitentiam egit.